

Els pous de glaç

La fredorada de la primera quinzena de febrer ens ha portat a la memòria l'activitat dels pous de glaç, abandonada des de fa molt anys. Què pot ser més natural per a l'Observatori de Natura d'**El Pou** que recordar els pous de glaç?

Els pous de glaç són construccions de pedra seca molt notables, tant per les seves grans mides com per la seva funció de conservar el glaç. Entre els segles XVII i XIX, fins al descobriment de l'electricitat que permet la fabricació de gel, el gel d'origen ben natural es mantenia als grans pous de glaç. La proesa de conservar el glaç des de l'hivern fins a la tardor següent s'aconseguia pel disseny constructiu, per l'aïllament i per la localització a les obagues dels pous. Un pou de glaç típic és una construcció soterrada de pedra seca, de forma cilíndrica, d'uns 7 a 10 metres de diàmetre per 7 a 11 metres d'alçada, tancada amb una volta que sobresurt del nivell del terreny, feta per aproximació de filades de pedra i coberta de terra. Les parets tenen com a mínim mig metre de gruix. Hi ha sempre una obertura superior, ja sigui al centre de tancament de la volta o a un lateral i, si el pou està situat en un terreny inclinat que ho permet, un passadís d'entrada en angle que dona a mitja alçada o al fons. Vist des de dins, un pou de glaç sembla una gegantina barraca de vinya circular. Però a més de la mida, la foscor, la fredor i els forats a les parets per encaixar-hi les bigues que suportaven les politges assenyalen la funció de pou de glaç.

Els pous de glaç solien estar situats prop d'una riera, al vessant obac de la vall, associats amb basses on es deixava congelar l'aigua. A ple hivern, el glaç format a les basses es serrava en blocs que es transportaven embolicats amb roba al pou. Aquests blocs de gel s'introduïen al pou per mitjà de politges i cordes, on s'ordenaven en capes separades per brancatge i fulles per evitar que es solidifiquessin en un sol bloc grandios. Es requeria molta mà d'obra a la vegada per fer una feina feixuga, agreujada per les condicions de treball gèlides, per omplir completament de glaç el pou i deixar-lo ben tapat. A la primavera, l'estiu o la tardor, quan hi havia comandes, s'anava de nit a desempouar el glaç que es transportava a l'obac ben embolicat. Com ara, el glaç s'utilitzava per conservar aliments, tractar cops i febrades i per fer gelats.

A més dels pous de glaç, van existir també el pou de neu a les carenes de muntanya i a les obagues, com els que hi ha en molt bon estat de conservació a la serra de l'Obac.

L'activitat dels pous de glaç, i de neu on el clima ho permetia, es va estendre per gairebé tot Catalunya, amb una especial importància a les àrees del Moianès i del Montseny que abastien Barcelona. Només a la comarca del Vallès Oriental s'han compatibilitzat 111 restes de pous de glaç o de neu, incloent també l'aprofitament d'algunes congestes on s'acumula la neu al Montseny. Al Bages es coneixen com a mínim 16 pous de glaç, tot i que n'hi ha força més als municipis que limiten la comarca per l'est. Estan recollits al llibre *Els pous de glaç de la comarca de Bages*, de Jaume Perarnau i Llorens, editat l'any 1992 pel Centre d'Estudis del Bages. Un pou de glaç es conserva adossat a la muralla de Solsona, i també n'hi havia hagut un a la muralla del Carme, a Manresa.

Al terme de Manresa hi ha el magnífic pou de glaç de la riera de Rajadell, situat a l'obaga de l'Agneta, prop del gorg dels Esparvers. Un document de l'Arxiu de Manresa testimo-

nia l'existència d'aquest pou ja l'any 1617; és doncs un dels més antics de Catalunya. La volta està mig ensorrada, de manera que actualment hi entra llum. Es pot accedir a veure'n l'interior per un passadís estret que abans s'obria a mitja alçada de la paret, però que ara queda quasi a peu pla a causa del gruix de sediments dipositats al fons.

La feina dels pous de glaç i de neu, més que cap altra activitat preindustrial, depenia del clima. Actualment sorprèn trobar pous de glaç a altitud baixa al Bages. Els registres meteorològics d'alguns dels darrers hiverns indiquen que ni les temperatures haurien estat prou fredes per formar els blocs compactes de glaç que calia per omplir els pous, ni hauria nevat prou a la serra de l'Obac per abastir els seus pous. També es fa difícil pensar com el gel podia arribar a destí amb els mitjans de transport existents, si els estius haguessin estat tan calorosos com els viscuts del 1980 ençà. Indicis històrics –no pas registres meteorològics de fiar– fan creure que els segles XVII, XVIII i XIX, durant els quals es va desenvolupar l'activitat del gel natural, van ser freds. Es coneixen com la petita edat del gel. La incertesa sobre si els pous de glaç podrien utilitzar-se en els temps actuals il·lustra que, realment, les temperatures mitjanes han pujat en relació amb les d'uns segles enrere.

L'existència d'aquests pous de glaç encara permet extreure algunes conclusions més dels canvis a la natura.

A l'obaga de la riera de Guardiola, en terme de Castellgalí a tocar del límit amb Manresa, hi ha un altre pou de glaç molt semblant al de la riera de Rajadell. La crescuda de la riera del 10 de juny del 2000 va endur-se el terreny del vessant, deixant parcialment al descobert la paret del pou que s'havia construït soterrat, excavant-lo a pic i pala. Aquesta conseqüència dona fe de l'excepcionalitat d'aquella rierada; res semblant havia succeït durant, com a mínim, els 300 anys precedents. El període de recurrència d'una crescuda a la riera de Guardiola de la magnitud de la del 10 de juny del 2000 ha de ser de l'ordre de 500, 1.000 o més anys.

A Sallent, a la vall de Conangle, trobem el pou de glaç de la Torre d'en Roca. Forçosament, la salinitat de l'aigua del torrent de Conangle ha de ser un fet posterior a l'activitat del glaç natural, causat evidentment per la mineria de potassa durant el segle XX.

Els immensos pous de glaç, actualment tan fora de temps i de lloc, recorden una activitat lligada al cicle de les estacions que ara sembla impensable. Són testimonis d'altres temps, en tots els sentits. ■

Fotos pàgina esquerra:

D'esquerra a dreta i de dalt a baix:

-Pou de glaç a la carena de la serra de l'Obac, que deuria conservar neu compactada.

-El pou de glaç de la Torre d'en Roca amb el sostre ensorrat, ple de sediments i mig engolit per la vegetació, a la riba de la riera de Conangle.

-Pou de glaç de la riera de Guardiola: a l'esquerra, la volta amb una petita obertura al centre; a la dreta, la paret exterior que la rierada va deixar exposada.

-L'interior del pou de glaç de la riera de Rajadell.